

Motion till riksdagen

1989/90:Kr8

av Jan-Erik Wikström m.fl. (fp)

med anledning av prop. 1989/90:70 om
våldsskildringar i rörliga bilder

Inledning

En återkommande synpunkt i debatten kring våldet är den negativa påverkan som videovåldet har på framförallt barn och ungdom. Från skilda håll har under en följd av år krävts att all videofilm, även sådan som säljs eller hyrs ut för visning i hemmen, skall förhandsgranskas.

Delar av utbudet på videomarknaden innehåller utomordentligt motbjudande våldsskildringar. Både den ökning av våldet som har skett och den förändring mot allt råare våld som har kunnat förmarkas under senare år skylls på detta videovåld. Vi kan på denna punkt ansluta oss till vad regeringen anför i propositionen. "Forskningsresultaten om påverkan av våldsskildringar har inte givit entydigt resultat till stöd för en direkt koppling mellan utvecklingen av våldsbrottsligheten och medieutvecklingen. Vissa uppgifter tyder dock på ett samband mellan en del ungdomars höga konsumtion av videovåldsskildringar och våldstendenser."

En del av det videoutbud som idag tillhandahålles för visning i hemmen är mycket olämpligt att visa för barn och ungdom. Det är med förvåning vi har noterat att det enligt en del av de studier som har gjorts om barn och video alls inte är så att barn och ungdom bara tittar på våldsvideo i smyg utan föräldrarnas kontroll. Många gånger tycks föräldrarna vara väl medvetna om vad barnen tittar på.

Sunda förnuftet säger oss att barn och ungdomar kan ta skada av att se en del av det utbud som finns på film och video. Detta gäller särskilt barn som är otrugga. Det är detta som gör att vi accepterar förhandsgranskning av film som vänder sig till barn och ungdom och som är motivet till att videovåldslagen infördes. Lagen upphörde att gälla vid utgången av 1988. Fr.o.m. den 1 januari 1989 gäller istället bestämmelserna i brottsbalken om de s.k. videovåldsbrotten (BrB 16 kap. 10 b och c §). Dessa bestämmelser – om olaga våldsskildring, resp. otillåten utlämning av film eller videogram – motsvarar i huvudsak bestämmelserna i videovåldslagen. Det är bl.a. förbjudet att sprida filmer eller videogram som skildrar sexuellt våld eller som närgånget eller utdraget skildrar grovt våld mot människor eller djur.

Den avgörande och mycket diskuterade frågan är om vi utöver bestämmelserna om videovåldsbrotten och den förhandsgranskning av video som

visas offentligt och som riksdagen fattat beslut om också skall införa en förhandsgranskning av sådan videofilm som visas i hemmen.

En liberal princip, som också slagit igenom i den svenska tryckfrihetsförordningen, är att publicering av skrifter, bilder m.m. skall kunna ske utan förhandsgranskning. Det innebär givetvis inte att man ostraffat kan publicera vad som helst. Lagen sätter gränser för vad som är tillåtet. Prövningen av om gränsen överskridits får emellertid ske vid en efterhandsgranskning. Här överträdelse skett straffas den ansvarige utgivaren eller motsvarande.

För att man skall göra avsteg från de här principerna måste det enligt liberal uppfattning finnas mycket starka skäl. Enligt regeringsformen kan den grundlagsskyddade yttrandefriheten inskränkas genom lag. Men effekten av inskränkningarna måste stå i proportion till ingripandet. Folkpartiet accepterar en förhandsgranskning vad gäller filmer som vänder sig till barn och skall visas offentligt. Vi anser att situationen delvis är en annan för videogram och filmer som är avsedda för hemmabruk.

Även om det skulle finnas exempel på att filmvåld under speciella omständigheter har kunnat utlösa våldsreaktioner kan man inte därav dra slutsatsen att en hård censur av videofilm skulle vara ett verkningsfullt medel mot samhällsvåldet.

Vi menar dessutom att det finns en risk att man "skyller" på videofilmerna när man försöker hitta förklaringar till våldet. När det i den allmänna debatten saknas konkreta förslag till hur våldet skall minskas har kravet på videocensur blivit lätt att tillgripa.

Det finns också anledning att fundera över hur effektiv en förhandsgranskning av all videofilm skulle kunna bli. Kommer myndigheternas censur att ha större förutsättningar att hindra ungdomar från att se vissa filmer än de förbud som de flesta föräldrar säkert sätter upp redan idag?

Många filmer som är tillåtna för personer över femton år har inslag som inte är lämpliga för barn och ungdomar. Det är i praktiken omöjligt att helt förhindra barn och ungdomar att se dessa filmer. I första hand är det naturligtvis föräldrar och andra vuxna som tillsammans med barn och ungdomar måste hjälpa till att välja filmer som är lämpade för barn.

Censur av videofilm för hemmabruk skulle bara omfatta sådan film som tillhandahålles genom någon form av handel, i sig en omfattande uppgift eftersom det rör sig om ca 4 000 filmer. Filmer som privatkopieras, lånas eller säljs privat kommer aldrig att kunna förhandsgranskas. Vi tror att det finns en risk för att en censur i stället skulle leda till att det blev ännu mer "spännande" att få se "en förbjuden film", att det skulle bli en omfattande smuggling och "langning" av filmer. Mycket av det som är "barnförbjudet" kommer ändå att finnas på marknaden. Där måste under alla förhållanden föräldrar och annat vuxenansvar ta vid. Hårdare censur löser inte problemet med att barn och ungdom kan få tillgång till filmer – det riskerar tvärtom att ge vuxna en känsla av att samhället tagit över ansvaret.

Vår slutsats är att en sådan ingripande åtgärd som generell förhandsgranskning av alla filmer och videogram inte skulle ha sådan positiv effekt att vi kan förorda den. Vi anser att förhandsgranskning bör inskränkas till enbart filmer och videogram som är avsedda för barn och skall visas offentligt.

En av de viktigaste uppgifterna för oss vuxna är att se till att våra barn och ungdomar får trygghet under uppväxttiden. Det innebär att vi måste skydda dem från många företeelser i vårt samhälle som de inte är emotionellt mogna för att möta, däribland vissa filmer. Denna uppgift har vi antingen vi är föräldrar, lärare, föreningsledare eller bara medmänniskor. "Samhället" kan aldrig ersätta avstängningsknappen på TV-apparaten.

Kommentarer till propositionen

Vi kan i allt väsentligt ansluta oss till det synsätt på våldsskildringar i rörliga bilder, som präglar propositionen.

Regeringen föreslår att maximistraffet för olaga våldsskildring höjs till fängelse i högst två år. Det strängaste straffet för brottet är för närvarande sex månaders fängelse. Vi ställer oss bakom regeringens förslag.

I och med den föreslagna straffsatsen ges ökade möjligheter till tvångsätgärder. Detta tillsammans med de resurser som satsas på ett förebyggande arbete, biografbyråns förbättrade tillsynsorganisation och videobranschens egna lovvärda initiativ tror vi avsevärt förbättrar samhällets möjligheter att ingripa mot otillåtna våldsskildringar.

Folkpartiet anser det dessutom väsentligt att bestämmelserna om de s.k. videovåldsbrotten förbättras i ytterligare ett avseende. Man bör med tryckfrihetsförordningen som förebild införa ett system med ansvarig utgivare. Detta är en ordning som har föreslagits av yttrandefrihetsutredningen (SOU 1983:70). Frågan övervägs nu inom ramen för arbetet med en ny yttrandefrihetsgrundlag. Tanken bakom förslaget är att man övergår från att kriminalisera spridningen av extremvåld till att i stället kriminalisera själva innehållet och att ansvar i efterhand alltid kan riktas mot viss person, den ansvarige utgivaren.

Vi anser i likhet med yttrandefrihetsutredningen att när ett system med ansvarig utgivare införs kan förhandsgranskningen av videogram och filmer avsedda för vuxna (över 18 år) avvaras.

Ett villkor för att en film eller ett videogram skall få visas offentligt är att innehållet har godkänts för sådan visning av statens biografbyrå. Vissa filmer bl.a. de som skall visas i TV är redan i dag undantagna från granskningsplikt. Regeringen föreslår dessutom att biografbyrån skall kunna medge ytterligare undantag från granskningsplikt i vissa fall. Det gäller filmer som skall visas vid "en viss filmfestival eller liknande evenemang" där endast personer över 15 år har tillträde.

Vi anser att det vore lämpligt att något ytterligare precisera i vilka sammanhang, utöver visning vid filmfestivaler, som undantag från granskningsplikten bör medges. Det förekommer filmvisningar dit allmänheten har tillträde i en rad sammanhang som inte är kommersiella till sin natur. Det gäller bl.a. inom kyrkor, samfund och ideella organisationer. Vi föreslår att 3 § i lag om granskning och kontroll av filmer och videogram kompletteras med en bestämmelse om att biografbyrån också får medge befrielse från granskning av filmer och videogram inom ramen för verksamhet inom kyrkor, samfund och ideella organisationer dit allmänheten äger tillträde.

Vi välkomnar regeringens förslag att biografbyråns beslut i frågor om film-

censur i fortsättningen skall överprövas av kammarrätten istället för av regeringen. På så sätt kommer Sverige att uppfylla de krav som ställs i Europarådets konvention om skydd för de mänskliga rättigheterna i fråga om överklaganden av förvaltningsbeslut.

Regeringen föreslår att kammarrätten vid prövning av dessa besvärsmål skall bestå av lagfarna domare och två särskilda ledamöter. Regeringen menar att en sådan sammansättning av domstolen skulle ha processekonomiska fördelar, eftersom det i domstolen skulle ingå ledamöter med särskilda kunskaper om film och beteendevetenskap. Behovet av sakkunnigutlåtanden m.m. skulle minska.

Systemet med särskilda ledamöter i domstolarna är i stort sett främmande för den svenska domstolstraditionen. Vi noterar dessutom att regeringen i prop 1989/90:71 om några processrättsliga frågor drar slutsatsen att en mer allmän möjlighet för domstolarna att använda experter som ledamöter i rätten inte bör införas.

Vi anser att det naturliga i här aktuella mål vore en sammansättning av domstolen som innebar att lagfarna ledamöter och nämndemän deltog. De processekonomiska skäl som regeringen åberopar anser vi inte vara av sådan tyngd att de bör utgöra grund för att skapa särregler.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ansvarig utgivare och vuxencensuren.
2. att riksdagen antar 3 § lag om granskning och kontroll av filmer och videogram med den ändringen att paragrafen erhåller den lydelse som följer av vad i motionen anförts om undantag från granskningsplikten.
3. att riksdagen antar förslaget till 22–24 §§ lagen om granskning och kontroll av filmer och videogram med den ändringen att paragraferna erhåller den lydelse som följer av vad i motionen anförts om att kammarrätten vid prövning av mål enligt lagen skall vara sammansatt av lagfarna domare och nämndemän.

Stockholm den 7 mars 1990

Jan-Erik Wikström (fp)

Margareta Fogelberg (fp)

Birgit Friggebo (fp)

Lars Sundin (fp)

Christer Eirefelt (fp)

Ylva Annerstedt (fp)